
Tarjouskilpailusta potkua maatalouden vesiensuojeluun

Jussi Lankoski

Suomessa on ollut EU:n jäsenmailtaan edellyttämä maatalouden vapaaehtoinen ympäristötukijärjestelmä liittymisvuodesta 1995 lähtien. Ympäristöohjelma on rakentunut pitkälti samojen periaatteiden ja toimenpiteiden varaan koko voimassaolonsa ajan. Pääosa ohjelman toimista edistää vesiensuojelua – näihin kuuluvat esimerkiksi lannoitusrajoitteet, suojakaistat, kasvipeitteisyys ja kevennetty muokkaus. Ohjelma on ollut erittäin kattava kaikilla ohjelmakausilla: parhaimmillaan siihen on kuulunut jopa yli 94 % viljelijöistä ja yli 98 % peltopinta-alasta. Vuosittainen tuki vesiensuojelutoimiin on ollut noin 230 - 275 miljoonaa euroa. Ympäristöohjelman tavoitteena on ollut 30 %:n vähenemä sekä typpi- että fosforipäästöjen suhteen.

Ympäristöohjelman teho vesiensuojelussa on kuitenkin jäänyt heikoksi - maatalouden typpipäästöt ovat jopa kasvaneet 14 % vuodesta 1995 vuoteen 2007. Typpikuormituksen kasvusta runsas 83 % johtuu kokonaispeltoalan kasvusta yli viidellä prosentilla ja pellonkäytön muutoksesta kohti lannoiteintensiivisiä kasveja kuten kevätvehnä ja säilörehu, typpilannoiterajoitteiden lievennys viimeisellä ohjelmakaudella vastaa lopusta kuormituksen kasvusta. Fosforilannoitus on jokseenkin riippumaton kasvilajivalinnasta, joten lannoiterajojen ansiosta fosforikuorma on laskenut noin 6 %.

Miten maatalouden ympäristöohjelman vaikuttavuutta ja kustannustehokkuutta voitaisiin sitten parantaa? Ratkaisuksi on ehdotettu tarjouskilpailuja. Suojelutoimien tarjouskilpailut ovat eräs huutokaupan muoto, jossa hallinto toimii ympäristöhyödykkeiden ostajana ja viljelijät niiden myyjinä. Tarjouskilpailuilla pyritään sekä suojelutoimien hyvään kohdentumiseen että budjetilliseen kustannustehokkuuteen. Näillä tarkoitetaan sitä, että toimenpiteet kohdistuvat ensisijaisesti niille peltolohkoille, missä suojelusta saadaan suurimmat hyödyt tai missä ympäristöhyötyjen tuottaminen on edullisinta. Budjetillisella tehokkuudella puolestaan tarkoitetaan sitä, että annettulla budjetilla saadaan tuotetuksi mahdollisimman paljon ympäristöhyötyä. Lisäksi tarjouskilpailujen avulla saadaan informaatiota suojelukustannuksista, jota voidaan hyödyntää muidenkin ohjauskeinojen suunnittelussa.

Suojelutoimien tarjouskilpailujen perusidea on seuraava: julkinen valta ilmoittaa suojelubudjetin ja ympäristötavoitteet ja luo ympäristöhyötyindeksin kuvaamaan toimenpiteiden tuottamaa ympäristöhyötyä peltolohkoilla. Viljelijä valitsee peltolohkoillaan suojelutoimet, arvioi niiden aiheuttamat tulonmenetykset ja kustannukset itselleen ja esittää niiden pohjalta tarjouksen. Tarjoukset järjestetään ympäristöhyöty-kustannus suhteen mukaan ja valitaan suurimmasta suhdeluvusta lähtien kunnes ohjelman budjetti on käytetty. Näin menetellen annettulla budjetilla saadaan suurin mahdollinen ympäristölaadun taso.

Tarjouskilpailuissa käytettävä lohkokohtainen ympäristöhyötyindeksi auttaa kohdentamaan ympäristötoimet ympäristöherkille lohkoille. Indeks voi olla laaja-alainen ja ottaa huomioon useat eri ympäristötavoitteet tai suppeampi esim. vesiensuojeluun räätälöity indeksi. Vesiensuojeluun keskittyvä indeksi voisi ottaa huomioon mm. peltolohkon kaltevuuden ja etäisyyden vesistöstä, maan viljavuusfosforin määrän, maalajin, käytettävät muokkausmenetelmät, väkilannoitteen ja lannan käytön jne. Indeksissä eri ympäristötekijöille annetaan painot ja ympäristötoimet pisteytetään niiden vaikuttavuuden perusteella. Tarjouskilpailussa ympäristöhyötyindeksin lisäksi annetaan paino kustannuksille eli viljelijän tarjoukselle.

Tarjouskilpailuja on tähän mennessä hyödynnetty pääasiassa Yhdysvalloissa ja Australiassa. Yhdysvalloissa vuonna 1985 käynnistynyt maatalouden luonnonsuojeluohjelma Conservation Reserve Program (CRP) hyödyntää sekä tarjouskilpailua että ympäristöhyötyindeksiä. Esimerkiksi vuonna 2005 sen budjetti oli 1,8 miljardia Yhdysvaltain dollaria ja sen pinta-ala noin 14,5 milj. ha mikä vastasi 8,5 % maan kokonaispeltopinta-alasta. Tutkimustulokset osoittavat, että tarjouskilpailun ja ympäristöhyötyindeksin hyödyntäminen on lisännyt merkittävästi ohjelman tuottamia ympäristöhyötyjä. Huolimatta tarjouskilpailusta ja ympäristöhyöty-indeksin käytöstä CRP:n hallinnolliset kustannukset ovat olleet vain noin 5-7 % kokonaismaksatuksesta, mikä on samaa suuruusluokkaa kuin muidenkin laaja-alaisten maatalouden ympäristöohjelmien hallinnolliset kustannukset. Tarjouskilpailujen kustannustehokkuushyödyt verrattuna nykyiseen ympäristötukimalliin ovat vaihdelleet merkittävästi eri ohjelmissa ja pilottihankkeissa, mutta useimmiten ne asettuvat haarukkaan 20 – 40 %.

Tarjouskilpailuilla maataloudelle asetetut vesiensuojelutavoitteet voidaan saavuttaa merkittävästi pienemmin budjettikustannuksin kuin nykyisellä tasatukimallilla – toivottavasti niitä aletaan hyödyntää myös EU:n maatalouden ympäristöpolitiikassa.

*Jussi Lankoski
MMT, Itämeren suojelun ekonomian professori
Helsingin yliopisto
jussi.lankoski @ helsinki.fi*

Haluatko PULLOPOSTIN sähköpostiisi?

Liity postituslistallemme: www.centrumbalticum.org/kolumni

Centrum Balticum

Vanha Suurtori 7

20500 Turku

puh. 020 775 1341

www.centrumbalticum.org

centrumbalticum@centrumbalticum.org